

Extended Confiscation of Proceeds of Crime in Drug Offences

Anniina Järvinen

English Abstract

This article examines extended confiscation of proceeds of crime especially as applied to drug offences. The Finnish legislation relating to criminal forfeiture was revised in 2002 after an interesting discourse led by the legislative organs. The most significant change of the reform was the introduction of extended confiscation of proceeds of crime to the forfeiture measures. This reform has its basis in the increasing international attention aimed at seizing the profits of crime because economic benefit is the main motive for organized drug crime. Several international treaties also oblige their member states to take effective action to prevent it.

The article begins with an examination of the concept of forfeiture and the prerequisites for extended confiscation. A general prerequisite for extended confiscation of proceeds of crime is that the crime has to be very serious or one which generally renders great economic proceeds, e.g. a drug offence. Other conditions are that the property is assumed to originate from illegal activities that are not petty crimes. Special attention is given to examination of the drug offences that allow the use of extended confiscation, because in 2006 a reform in the drug offence legislation increased the types of crimes for which the extended confiscation is possible. It is concluded that petty drug crimes will not enable the extended confiscation although it seems possible at first sight.

The article continues with an examination of the standard of proof taking into account the prerequisites of fair trial and the right of the accused to be presumed innocent until proved guilty according to law. Mostly because of these considerations the originally proposed reversed burden of proof with regard to the origin of the property was rejected in the Parliament and changed into a lowered standard of proof to the benefit of the defendant. The prosecutor must prove that there is a reason to believe that the property in question stems from criminal activities considered more serious than petty crimes. Otherwise, the criminal activities may remain unspecified. In addition, the article studies the presentation of evidence in relation to proceeds of crime. The conclusion made in this respect is that the wealth of the defendant in relation to

his legal sources of income or the unordinary nature of the property might give sufficient reason to believe that the property originates from illegal activities.

The article ends with an examination of legal praxis of the Supreme Court. So far, the Supreme Court has passed two judgments on the subject, of which the first upheld an extended confiscation in quite typical circumstances for the application of this measure. However, the other judgment did not uphold it, which might complicate the use of this forfeiture. The Supreme Court gave crucial importance to the fact that the defendant was not involved in a criminal organization nor had he committed the crime in an organized manner so that it was not necessary to apply the extended confiscation. This shows clearly the effects of the vagueness of the preparative works of the law reform. Thus the courts are confronted with the problem of defining what kind of criminal activity allows the use of the extended confiscation. After all, this forfeiture is optional, and ought to be applied carefully. Nevertheless, it should be taken into consideration that too many rejections in its application might lead to it losing its intended effectiveness.

Full Article in Finnish

Laajennetusta hyödyn menettämisestä huumausainerikoksissa

1. Yleistä menettämisseuraamuksista

Menettämisseuraamukset ovat rikosoikeudellisia turvaamistoimia, joiden tarkoituksena on ehkäistä uusien rikosten tekemistä ja estää rikoksella rikastuminen. Laajennettu hyödyn menettäminen otettiin Suomessa käyttöön rikoslain 10 luvun uudistuksessa, joka saatettiin voimaan 1.1.2002 voimaan tulleella lailla (875/2002). Laajennettua hyödyn menettämistä koskevan säännöksen voimaansaattamista pidettiin tehokkaana keinona torjua suureen taloudelliseen hyötyyn pyrkivää rikollisuutta, mutta toisaalta eduskunnassa käytiin keskustelua siitä, kuinka tehokas keino on oikeusturvaa uhkaamatta mahdollista toteuttaa.¹ Eri-tyisesti pohdittiin todistustaakan jakoa koskevia kysymyksiä, koska hallitus oli esittänyt käännetyn todistustaakan käyttöönottoa tehostamaan laajennetun hyötykonfiskaation käyttöä.²

---

1 Eduskunnan PTK 95/2001, s.7.

2 HE 80/2000, s. 26.

Seuraavassa arvioin laajennetun hyödyn menettämistä koskevaa menettämisseuraamusta erityisesti huumausainerikoksiin sovellettuna ja sitä, millaiseksi laajennetun hyötykonfiskaation käyttö on viisi vuotta lain voimaantulon jälkeen muovautunut. Lisäksi erittelen laajennettua hyötykonfiskaatiota koskevaa todistelua ja todistustaakan jakoon liittyviä kysymyksiä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteiden valossa sekä sen vaikutuksia käytännössä. Lähtökohdat lainkäytölle olivat hyvin avoimet, ja lain esityöt jättivät paljon kysymyksiä ratkaisematta. Tässä kuvatussa tilanteessa korkein oikeus on kahdella ratkaisullaan ottanut ratkaisevan askeleen oikeuskäytännön muovaamisessa.

Uudessa 10 luvussa säädetään kootusti menettämisseuraamuksista ja niiden käytön yleisistä edellytyksistä. Menettämisseuraamuksia ovat rikoksen tuottaman hyödyn, rikosentekovälineen, rikoksen tuotteen ja rikoksen kohteena olleen omaisuuden menettäminen sekä toissijaisesti rikosentekovälineen tai omaisuuden arvon menettäminen. Luvussa säädetään myös menettämisen rajoituksista sekä menettämisseuraamuksen tuomitsematta jättämisestä.³ Menettämisseuraamuksilla pyritään poistamaan fyysisiä rikosentekomahdollisuuksia, esimerkiksi ottamalla rikoshyöty pois, mikä edelleen estää uusien rikosten rahoittamista.⁴ Sen sijaan rangaistuksen luonteisina seuraamuksina menettämisseuraamuksia ei pidä käyttää.

RL 10 luvun säännöksiä tukevat usein jo ennen rikosprosessia aktualisoituvat pakkokeinolain säännökset⁵, joiden perusteella rikoksesta epäillyn omaisuutta voidaan asettaa hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, jos on syytä epäillä, että rikoksesta epäilty pyrki välttämään menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista esim. hävittämällä omaisuuttaan. Samoin voidaan takavarikoida esine, jos on syytä olettaa, että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi.

Menettämisseuraamusten kehittäminen on seurausta kansainvälisestä oikeudellisesta yhteistyöstä, jolla pyritään tehokkaammin pureutumaan rajat ylittävään talous- ja huumeriikollisuuteen sekä rahanpesuun⁶. Eräs kansainvälisen kriminaalipolitiikan painopisteistä on rikoshyödyn jäljittäminen, koska talousrikollisuuden sekä ammattimaisen ja hyvin organisoituneen huumausainerikollisuuden toimintamahdollisuuksien vähentämiseksi ja taloudellisten seuraamuksien kiertämisen estämiseksi on välttämätöntä, että alkuperältään rikolliseen omaisuuteen voidaan puuttua. Kyseisenlaisten rikosten pääasiallinen vaikutin on taloudellinen

3 HE 80/2000, s. 1.

4 Rautio 2006, s. 12-14; HE 80/2000, s. 15.

5 SSK 450/1987, 3:1 ja 4:1.

6 Rautio 2006, s. 3.

hyöty. Useat kansainväliset sopimukset⁷ velvoittavatkin jäsenvaltioita tehokkai-
siin toimii rikoksella saatujen taloudellisten etujen poisottamiseksi, mikä on
aiheuttanut muutoksia myös suomalaisen lainsäädäntöön⁸.

2. Hyödyn menettäminen

2.1. Rikoshyödyn menettäminen

Rikoslain 10:2:n mukaan rikoksen tuottama taloudellinen hyöty on tuomittava
valtiolle menetetyksi. Menettämiseen tuomitaan rikoksesta hyötynyt tekijä, osal-
linen tai se, jonka puolesta tai hyväksi rikos on tehty. Säännöksen tarkoituksena
on varmistaa, että rikoksesta hyötynyt todella käytännössä menettää rikoksella
saamansa taloudellisen hyödyn⁹. Menettäväksi on tarkoitettu vain todellinen
nettohyöty, eli myyntihinnan ja hankintahinnan erotus. Lisäksi on kuitenkin
todettu, että vähennyksenä myyntihinnasta ei tulisi ottaa huomioon rikoksen
valmistelusta tai täytäntöönpanosta aiheutuvia kustannuksia, kuten huumausai-
neen valmistamiseen käytettyjen kemikaalien ostohintaa.¹⁰

Hyöty konfiskoidaan lähtökohtaisesti vain siltä, joka on todella hyötyä saanut.
Mikäli rikoksesta on hyötynyt useampi henkilö, kultakin tuomitaan hyöty me-
netetyksi sen mukaan, mitä hän on rikoksesta tosiasiallisesti hyötynyt. Mikäli
siitä, miten hyöty on todellisuudessa jakautunut, ei voida saada selvitystä, voi-
daan hyöty tuomita menetetyksi yhteisvastuullisesti.¹¹ Tätä säännöstä voidaan
siis soveltaa, mikäli näytön hankkiminen siitä, miten hyöty on tosiasiallisesti
jakaantunut, on hankalaa. Ensijaisesti olisi aina pyrittävä selvittämään todelli-
nen hyödyn määrä. Vain jos selvitystä ei ole saatavissa tai se on vaikeaa, tuomi-
oistuimella on oikeus arvioida hyödyn määrä. Tällöin arvioimisperusteita ovat
rikoksen laatu, rikollisen toiminnan laajuus ja muut olosuhteet.¹²

7 Esim. Euroopan unionin neuvoston 24.2.2005 tekemä puitepäättös rikoksen tuottaman hyö-
dyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekevälaineiden menetetyksi tuomitsemi-
sestä 2005/212/YOS; Euroopan neuvoston rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää,
takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (SopS 53/94); Yhdisty-
neiden Kansakuntien yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta
kauppaa vastaan (SopS 44/94).

8 Tuoreinta kansainvälistä yhteistyötä aluella edustaa tällä hetkellä eduskunnan käsittelyssä oleva
hallituksen esitys koskien omaisuuden menettämistä koskevan tuomion suoraa täytäntöön-
pantavuutta Suomen ja muiden EU-maiden välillä (Hallituksen esitys laiksi vastavuoroisen
tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetetyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin
tehdyn puitepäättöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöön-
panosta ja puitepäättöksen soveltamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 47/2007).

9 Viljanen 2002, s. 8.

10 HE 80/2000, s. 21.

11 HE 80/2000, s. 21–22.

12 HE 80/2000, s. 22.

2.2. Laajennettu hyödyn menettäminen

Laajennetun hyödyn menettämisen perustavat seikat

Laajennettu hyödyn menettäminen kattaa yllä esitetystä rikoshyödyn menettämisestä poiketen myös aiemmalla, tarkasti määrittelemättömällä rikollisella toiminnalla hankittua varallisuutta. Laajennettua hyödyn menettämistä koskeva säännös on rikoslain 10 luvun 3 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tuomioistuin voi tuomita omaisuuden joko kokonaan tai osaksi menetetyksi siltä, jonka todetaan syyllistyneen rikokseen, josta enimmäisrangaistus on vähintään 4 vuotta vankeutta tai kyseessä on jokin erikseen mainituista rikoksista, esimerkiksi huumausainerikos (RL 50:1) tai huumausainerikoksen edistäminen (RL 50:4). Lisäedellytyksenä laajennetun hyödyn menettämislle on se, että rikos on luonteeltaan sellainen, että se voi tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä ja että on syytä olettaa omaisuuden olevan kokonaan tai osaksi peräisin rikollisesta toiminnasta, jota ei ole pidettävä vähäisenä. Kahta viimeksi mainittua tarkentavaa edellytystä ei ollut vielä hallituksen esityksessä, vaan ne lisättiin lakiehdotukseen vasta lakivaliokunnan mietinnön pohjalta.¹³

RL 10:3.1:ssa mainittua laajennetun hyödyn käytön mahdollistavaa rikosta, joka tyypillisesti tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä, voidaan kutsua liipaisinrikokseksi¹⁴. Kuvaus on osuva. Lakiehdotuksen eduskuntakäsittelyn aluksi todettiin, että kun henkilö on tehnyt säännöksessä mainitun rikoksen, katsotaan, onko henkilöllä alkuperältään selvittämätöntä omaisuutta, ja konfiskoidaan se. Uusi rikos *laukaisee* aikaisempaa rikollista toimintaa koskevan konfiskaation.¹⁵

Rikokseen liittyvä huomattavan taloudellisen hyödyn edellytys tarkoittaa sitä, että rikoksesta tyypillisesti seuraa tällaista hyötyä. Sitä sen sijaan ei edellytetä, että huomattavaa taloudellista hyötyä olisi kyseessä olevassa tapauksessa tosiasiallisesti aiheutunut, koska rikos on sattumalta voinut jäädä yrityksen asteelle tai hyödyn saaminen on voinut epäonnistua jostain muusta syystä.¹⁶ Liipaisinrikoksen lisäksi myös sen rikollisen toiminnan, josta omaisuus on peräisin, on oltava muuta kuin vähäistä. Lakivaliokunnan mukaan kysymyksessä tulee olla vakavuusasteeltaan samaa luokkaa oleva rikollisuus, kuin momentin alussa mainitut rikokset.¹⁷ Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty, että kyseisiä rikoksia lievempikin

13 LaVM 14/2001.

14 Rautio 2006, s. 22.

15 Eduskunnan PTK 95/2001, s. 7.

16 HE 80/2000, s. 24.

17 LaVM 14/2001.

rikollisuus tulisi kysymykseen laajennetun hyödyn menettämisen perusteena.¹⁸ Laajennettu hyödyn menettäminen voidaan tuomita, vaikka rangaistusta itse teosta ei ollenkaan siitä syystä tuomittaisi, että tekijä on rangaistusvastuusta vapaa.¹⁹

Käyttöala huumausainerikoksissa

Lakitekstin perusteella näyttäisi siltä, että laajennettua hyödyn menettämistä koskeva säännös on sovellettavissa varsin moniin tilanteisiin, ja että sen käyttömahdollisuuksiin liittyy huomattavaa harkinnanvaraisuutta. Mielenkiintoista on, että ennen yllä mainittuja lakivaliokunnan lakiehdotukseen tekemiä rajauksia olivat säännöksen käyttömahdollisuudet hallituksen esityksen perusteella vieläkin laajemmat. Niin laajat käyttömahdollisuudet olisivat jo saattaneet aiheuttaa yleiselle oikeusvarmuudelle ja rikokseen syyllistyneen oikeusturvalle vakavia uhkia. Hallituksen esityksessä yleisperusteluissa tosin todettiin, että laajennettua hyötykonfiskaatiota on tarpeen käyttää vain törkeässä rikollisuudessa ja tapauksissa, joissa rikoksia tehdään suunnitellusti. Lievissä ja perusasteikon mukaisissa rikoksissa tavallinen hyötykonfiskaatio riittäisi.²⁰

Kuitenkin rikoslain vastikään uudistetut huumausainerikoksia koskevat säännökset²¹ lisäävät laajennetun hyödyn menettämisen käyttöalaa entisestään. Liipaisinrikoksena toimivana rikoksena saattaisi tulevaisuudessa olla melko vähäiseltäkin vaikuttava yritykseksi jäänyt rikos. Huumausainerikosta (RL 50:1) koskevan lainmuutoksen myötä myös viljelyn yrityksestä ja kuljetuksen sekä kuljetuttamisen yrityksestä tuli rangaistavaa. Lisäksi huumausainerikoksen edistämistä (RL 50:4) koskeva lainmuutos teki pykälän 1 momentissa 1-kohdassa tarkoitetun²² huumausainerikoksen edistämisen yrityksestä rangaistavaa (uusi RL 50:4.2). Siten esimerkiksi on kriminalisoitua jo yrittää valmistaa tai luovuttaa sellaisia välineitä, tarvikkeita tai aineita, joita käytettäisiin huumausaineen laittomaan valmistukseen tai viljelyyn. Huumausainerikoksen edistämistä samoin kuin sen yritystä koskevat säännökset ovat varmistelutyyppejä kriminalisointeja, eikä niitä ole sovellettu eikä luultavasti tullakaan kovin usein soveltamaan siksi, että lainkohdassa mainittuja tekoja tehneet henkilöt syyllistyvät yleensä enempiinkin eli

18 Viljanen 2002, s. 13.

19 HE 80/2000, s. 24.

20 HE 80/2000, s. 13.

21 SSK 928/2006. Lainmuutos tuli voimaan 1. päivänä tammikuuta 2007.

22 RL 50:4.1:n 1-kohta: ”Joka huumausaineen laitonta valmistusta, viljelyä, maahantuontia tai maastavientiä varten valmistaa, kuljettaa, luovuttaa tai välittää välineitä, tarvikkeita tai aineita tietäen, että niitä käytettäisiin tähän tarkoitukseen -- on tuomittava -- huumausainerikoksen edistämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

huumausainerikokseen.²³ Uudet kriminalisoinnit liittyvät kuitenkin johdonmukaisena jatkeena Suomessa omaksuttuun nollatoleranssiin ja huumeiden käytön täyskieltoon.²⁴ Muutoinkin rangaistavuuden alaraja on huumausainerikoksia koskevassa oikeuskäytännössä hyvin alhainen.²⁵

Laajennetun hyödyn menettämisen mahdollistavat huumausainerikokset voivat siten olla huomattavasti lievempiä verrattuna laajennettua hyödyn menettämistä koskevan pykälän alussa mainittuihin rikoksiin, joissa enimmäisrangaistuksena on vähintään neljä vuotta vankeutta. Etenkin monet niistä uusien kriminalisointien mukaisista rikoksista, esimerkiksi huumausainerikoksen edistämisen yrityksistä (RL 50:4.2), lienevät käytännössä sellaisia, joista *ei* seuraa huomattavaa taloudellista hyötyä. Lainsäätäjä ei kuitenkaan ole tarkoittanutkaan, että kaikki rikoslain 10 luvun 3 §:ssä mainitut rikokset *välttämättä* olisivat tällaisia, vaan rikoksen tulee olla myös *konkreettisesti* ilmenemismuodossaan sellainen, että se voi tuottaa huomattavaa taloudellista hyötyä.²⁶ Todellisuudessa useat yllä mainitut huumausainerikokset ovatkin sellaisia, että niistä ei juuri voi seurata huomattavaa taloudellista hyötyä.²⁷ Siten ne eivät käytännössä voi toimia laajennetun hyödyn menettämisen laukaisevina liipaisinrikoksina.

Laajennetun hyödyn menettämistä koskevan säännöksen soveltumista selvittäessä vaikuttaa kuitenkin käytännössä olevan enemmän merkitystä sillä, pidetäänkö rikollista toimintaa vähäisenä vai ei, kuin sillä, voiko rikoksesta tyypillisesti seurata huomattavaa taloudellista hyötyä. Tämän osoittaa myöhemmin käsiteltävä korkeimman oikeuden ratkaisu 2006:51. Huumausainerikoksia tehdään usein ammattimaisesti ja suunnitelmallisesti, jolloin kriminaalipoliittisesti onkin järkevää pystyä rankaisemaan tekijää riippumatta siitä, jääkö teko varhaisen yrityksen asteelle vai ei. Tällöin on hyvä, että rikoshyödyn poisottaminen myös laajennettuna on mahdollista.

Henkilöllinen ulottuvuus

Hallituksen esityksessä todettiin, että laajennetun hyötykonfiskaation kohdistaminen vain rikoksentehtijään estäisi tehokkaan puuttumisen rikoksella saatuihin hyötyihin, koska taloudellista hyötyä tavoittelevassa rikollisuudessa pyritään hä-

23 Frände et al. 2006, s. 821.

24 Frände et al. 2006, s. 802.

25 Frände et al. 2006, s. 814.

26 Viljanen 2006 II, s. 367.

27 Ks. myös Rautio 2006, s. 165–166.

märtämään se, mistä hyöty on peräisin.²⁸ RL 10:3.2:n mukaan 1 momentissa mainittu omaisuus voidaankin tuomita kokonaan tai osittain menetetyksi myös 1 momentissa tarkoitettun henkilön läheiseltä tai sellaiselta yritykseltä, jossa henkilöllä on olennainen vaikutusvalta.²⁹ Läheisillä tarkoitetaan henkilöitä, joihin rikoksenteijällä on sellainen suhde, että hän voi tosiasiallisesti päättää hyödyn käyttämisestä ja luottaa siihen, että hyöty ei häviä hänen haluamattaan. Tällaisia henkilöitä ovat etenkin rikoksenteijän läheiset sukulaiset, aviopuoliso ja lapset. Samassa asemassa ovat yritykset, joissa hänellä on päätösvalta yksin tai läheistensä kanssa.

Laajennettu hyötykonfiskaatio voidaan kohdistaa läheisiin, jos on syytä olettaa, että omaisuus on menettämisseuraamuksen tai korvausvelvollisuuden välttämiseksi siirretty heille.³⁰ Omaisuuden siirtämisen osalta näyttökynnys on vastaava kuin esimerkiksi takavarikon edellytyksiä koskevassa pakkokeinolain (450/1987) 4 luvun 1 §:ssä, jonka mukaan esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi.³¹ Näytön osalta kuvatonlainen oletus riittää sekä siirron tapahtumisen että siirron tarkoituksen osalta.³² Sillä, miten omaisuus on siirretty, ei ole merkitystä, kunhan siirto on tapahtunut alle viisi vuotta aikaisemmin kuin liipaisinrikos on tehty.³³

Ajallinen ulottuvuus

Yksi mielenkiintoinen piirre liittyy laajennettun hyödyn menettämisen käytön ajalliseen ulottuvuuteen. Koska laajennettu hyötykonfiskaatio kohdistuu nimenomaan aiemman rikollisen toiminnan kerryttämään varallisuuteen, herää kysymys, voidaanko tällöin rikkoa rikosoikeudellista laillisuusperiaatetta, jos kyseessä olevasta rikollisesta toiminnasta on jo annettu lainvoimainen menettämisseurauksista koskeva tuomio. Lakivaliokunta päätyi katsomaan, että aiemman tavanomaista rikoshyödyn menettämistä koskevan vapauttavan tuomion oikeusvoima ei ole este tuomita laajennettu hyötykonfiskaatio uudessa oikeudenkäynnissä, koska kyse on eri konfiskaatiolajeista. Tavanomaista rikoshyötyä koskevassa hyl-

28 HE 80/2000, s. 14.

29 Kyseessä on takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991) 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu läheinen tai 3 §:n 2 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettu oikeushenkilö.

30 HE 80/2000, s. 14.

31 HE 80/2000, s. 25.

32 Viljanen 2002, s. 14; Rautio 2006, s. 185.

33 Rautio 2006, s. 185–187.

käävässä tuomiossa ei lausuta mitään niistä omaisuususeristä, joita vaaditaan konfiskoitavaksi uudessa oikeudenkäynnissä.³⁴

3. Todistustaakka laajennetun hyödyn menettämisessä

3.1. Syyttömyysoletus lähtökohtana

Laajennettua hyödyn menettämistä koskevassa lakiehdotuksessa hallitus esitti käännetyn todistustaakan käyttöönottoa koskien syytetyn hallusta löydetyn omaisuuden alkuperää. Hallituksen esityksen mukaan laajennetun hyödyn menettämistä koskevaa seuraamusta ei olisi tuomittu, *mikäli* vastaaja olisi saattanut todennäköiseksi, että omaisuus oli saatu laillisesti.³⁵ On syytä heti todeta, että Suomessa ei rikoasioissa ole käytössä käännettyä todistustaakkaa. Sääntelyn perustana ovat perustuslain 21:2:ssa säädetyt oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet ja erityisesti rikoksesta syytetyn oikeus tulla kohdelluksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen.³⁶ Kyseinen oikeus on lisäksi turvattu Euroopan ihmisoikeussopimuksessa³⁷ ja Kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien kansainvälisessä yleissopimuksessa³⁸. Syyttömyysoletuksesta seuraa siten syyttäjän velvollisuus näyttää oikeudenkäynnissä syyllisyys toteen, ennen kuin syytetty voidaan tuomita rangaistukseen.

Kansainvälisessä kontekstissa syyttömyysolettama ei kuitenkaan ole ehdoton. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tapauksessa *Salabiaku*³⁹ todennut, että kaikki presumptioille eli oletuksille perustuvat rangaistussäännökset eivät automaattisesti riko syyttömyysoletusta, mikäli niitä sovellettaessa pysytään kohtuullisissa rajoissa. Tuomioistuimen ratkaisemassa tapauksessa valittaja oli Ranskan tullilainsäädännön nojalla tuomittu salakuljetuksesta, kun hänet oli tavattu tullissa huumausaineita sisältävän matka-arkun kanssa. Kyseisessä tapauksessa valittaja oli ollut lentokentällä noutamassa hänelle saapunutta lähetystä, mutta olikin ottanut hallintaansa nimettömän paketin varmistumatta sen sisällöstä. Sovelletavan säännöksen mukaan henkilöä, jonka hallusta löytyi kiellettyjä tavaroita, pidettiin vastuunalaisena rikoksesta. EIT antoi merkitystä sille, että tuomio ei ollut automaattinen seuraus presumption luovasta säännöksestä, vaan vastaajalla oli oikeus puolustautua ja mahdollisuus osoittaa syyttömyytensä. Ranskan asiaan

34 LaVM 14/2001, s. 5.

35 HE 80/2000, s. 26.

36 HE 80/2000, s. 52.

37 6 art. 2 kappale, SopS 18–19/1990.

38 14 art. 2 kaappale, Finlexin valtiosopimukset 8/1976.

39 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio, *Salabiaku* (7.10.1988, A 141–A).

liittyvän oikeuskäytännön mukaan henkilö saattoi nimittäin vapautua vastuusta, jos pystyi osoittamaan, että hänen oli täysin mahdotonta tietää pakkauksen sisältöä, tai esittämään vastaavan *force majeure* -perusteen.

Syyttömyysolettamaan tehtävien poikkeusten osalta kyse on siten siitä, miten pitkälle lainsäätäjä voi mennä säätäessään sellaisia presumptioita luovia teonkuvauksia, jotka rajoittavat tai jopa poistavat syyttäjän velvollisuuden osoittaa vastaajan syyllisyyden⁴⁰. Tapauksessa Salabiaku ranskalainen tuomioistuimien oli harkinnut syyllisyyksikysymyksen esitetyn todistusaineiston pohjalta soveltamatta tullilainsäädäntöön perustuvia oletuksia automaattisesti.⁴¹ Tapaus ei kuitenkaan koskenut olettamusta siitä, olisiko syytetty tuomittavana olleen rikoksen lisäksi syyllistynyt muihinkin rikoksiin. Tämän oletuksen sallittavuutta tarkastellaan seuraavassa.

3.2. Käännetty todistustaakka

Käännetyn todistustaakan suhdetta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin ja syyttömyysolettamaan pohdittiin lain valmisteluvaiheessa paljon.⁴² Käännetyn todistustaakan myötä syytetty olisi konfiskaation välttääkseen itse joutunut todistamaan omaisuutensa laillisuuden, mikäli riittävä epäily omaisuuden alkuperästä olisi herännyt. Valiokunnan mukaan ehdotettu säännös käännetystä todistustaakasta ei koskenut henkilön syyllisyyttä, vaan hänen hallussaan olevan omaisuuden alkuperää, josta omaisuuden haltijalla on parhaat mahdollisuudet esittää näyttöä.⁴³ Näistä syistä perustuslakivaliokunta olisi sallinut käännetyn todistustaakan käytön. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään omaisuuden alkuperästä, sillä mikäli huumausainerikokseen syyllistyneeltä takavarikoitaisiin laajennettuna hyötynä kaikki häneltä löytyneet epäilyttävä omaisuus sen takia, että on syytä olettaa hänen syyllistyneen vastaavaan rikokseen aiemminkin, otettaisiin välttämättömästi, vaikkakin vain välillisesti, kantaa myös syyllisyyksikysymykseen.

Käännetyn todistustaakan käytön sallittavuutta pohdittaessa perustuslakivaliokunta korosti lausunnossaan, että vastaajan oikeusturvan kannalta on tärkeää, ettei todistustaakkaa tulisi siirtää vastaajalle, ellei omaisuuden rikollista alkuperää koskeva väite ole objektiivisesti arvioiden perusteltu ja riittävin tosiseikoin tuettu. Valiokunta piti tärkeänä, että todistustaakan siirtymisen kynnys asetetaan

40 Träskman 1998, s. 355.

41 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio, Salabiaku (7.10.1988, A 141–A), kappale 30.

42 PeVL 33/2000, s. 3, LaVM 14/2001, s. 4 ja Eduskunnan PTK 95/2001, s. 7–8.

43 PeVL 33/2000, s. 3.

menettämiseseuraamuksen tuomitsemista harkittaessa riittävän korkealle ja että menettelyssä ei aseteta kohtuuttomia vaatimuksia sille, milloin vastaajan katsotaan saattaneen omaisuuden laillisen alkuperän todennäköiseksi.⁴⁴ Kyse oli siten siitä, minkä laajuinen *presumptio* olisi laajennetun hyötykonfiskaation osalta voitu sallia. Valiokunta painotti syyttäjän näyttövelvollisuutta *presumption* luovista olosuhteista, jottei Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön vastaisesti olisi saatettu voimaan liian laajaa poikkeusta syyttömyysoletukseen.

3.3. Lievennetty näyttövaatimus

Lakiehdotusta valmisteltaessa jouduttiin punnitsemaan keskenään kahta oikeushyvää.⁴⁵ Vastakkain olivat toisaalta tehokas rikoksilla rikastumisen estäminen ja toisaalta perustuslain laillisuusperiaatteet. Lopputuloksena tuosta pohdinnasta on laajennettua hyödyn menettämistä koskeva lievennetty näyttövaatimus. Käännetyin todistustaakan sijasta syyttäjän näyttövelvollisuus ei ole yhtä korkealla kuin mitä tavallisesti edellytetään rangaistuksen tuomitsemiseen vaadittavalta näyttöltä, jotta laajennettua hyödyn menettämistä voidaan käyttää riittävän tehokkaasti.⁴⁶ Lain mukaan näyttövelvollisuus on edelleen syyttäjällä, vaikka näyttökynnys onkin suhteellisen alhainen.

Laajennetun hyödyn menettämistä koskevassa säännöksessä ei edellytetä täyttä näyttöä siitä, että omaisuus on peräisin ei-vähäisestä rikollisesta toiminnasta, kuten ei itse rikollisesta toiminnastakaan. Näyttäisi jopa olevan mahdollista tuomita RL 10:3:n nojalla menetetyksi omaisuutta, jonka oletetaan olevan peräisin sellaisesta rikoksesta, jota koskeva syyte hylätään samassa oikeudenkäynnissä näytön puuttumisen takia, kunhan vastaajan todetaan syyllistyneen johonkin liipaisinrikokseen.⁴⁷ Lievennetty näyttövaatimus tarkoittaa juuri sitä, että laajennettu hyötykonfiskaatio voidaan tuomita vähemmällä näyttöllä kuin mitä rangaistukseen tuomitsemiseen vaadittaisi.⁴⁸ Yleensä vastaajan voisi olettaa kohdallaisen vaivattomasti pystyvän osoittamaan omaisuuden saannon laillisuuden. Jos henkilö on ansainnut omaisuutensa esimerkiksi ansiotyöllään tai saanut sen perintönä, lahjana, tasinkona tai vakuutuskorvauksena, omaisuuden siirrosta ja kertymisestä on olemassa dokumentaatiota, joka hänen on vaivatonta esittää todisteena. Tällaisia asiakirjoja ovat esimerkiksi palkkalaskelmat, verotuspäätökset ja korvauspäätökset. Laillista liiketoimintaa harjoittava henkilö pystyy tähän hel-

44 PeVL 33/2000, s. 3.

45 Eduskunnan PTK 95/2001, s. 7; LaVM 14/2001, s. 4.

46 LaVM 14/2001, s. 4.

47 Viljanen 2002, s. 13; HE 80/2000, s. 21.

48 Viljanen 2002, s. 17.

posti myös kirjanpidolla. Hallituksen esityksessä todettiin lisäksi, että mikäli omaisuuden saamisesta on jo kulunut huomattavasti aikaa, pitäisi tämä ottaa huomioon näyttömahdollisuuksia arvioitaessa.⁴⁹

Lievennetty näyttövaatimus eroaa käännetystä todistustaakasta olennaisesti siinä, että langettavaa tuomiota varten syyttäjän tulee pystyä esittämään riittävät todisteet. Vastaaja voi tämän jälkeen esittää vastaväitteitä näytön horjuttamiseksi tai käyttää oikeuttaan vaieta. Joka tapauksessa tuomioistuimen tulee sen jälkeen todistusharkinnassa arvioida, mikä on esitettyjen todisteiden näyttöarvo ja onko syyttäjä pystynyt riittävällä näytöllä osoittamaan, että kyseessä oleva omaisuus on peräisin rikollisesta toiminnasta, jota ei ole pidettävä vähäisenä.⁵⁰ Tämän jälkeen tuomioistuimen tulee perusteellisesti harkita, voidaanko laajennettua hyödyn menettämistä kyseessä olevassa yksittäistapauksessa käyttää.⁵¹

3.4. Käännetyn todistustaakan käytön problematiikasta

Todistustaakan jaosta vakavassa ja huomattavaa taloudellista hyötyä tavoittelevassa rikollisuudessa voidaan esittää painavia näkökohtia molempiin suuntiin. Merkitystä tässä suhteessa on sekä kriminaalipoliittisilla että juridisilla näkökohdilla, ja erityisesti suomalaisen oikeusjärjestykseen sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen sisältyvillä oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevilla perusperiaatteilla.

Käännetyn todistustaakan käyttöä vastaajan rikosperäiseksi epäillyn omaisuuden alkuperän selvittämisessä voidaan perustella kriminaalipoliittisilla argumenteilla. Vakavan rikollisuuden ehkäiseminen edellyttää tehokkaita keinoja puuttua rikoksilla saatuun taloudelliseen hyötyyn. YK:n huumausaineyleissopimuksen 5 artiklan 7 kohdan mukaan sopimuksen osapuolet voivat harkita käyttävänsä käännettyä todistustaakkaa väitetyn tuoton tai muun menetetyksi tuomittavan omaisuuden laillisen alkuperän suhteen siinä laajuudessa, kuin toimenpide soveltuu valtion sisäisen lainsäädännön periaatteisiin. Euroopan unionin piirissä asiaa on pohdittu Tanskan tehtyä ehdotuksen neuvoston puitepäätöksen tekemiseksi koskien rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekevälaineiden menetetyksi tuomitsemista⁵². Ehdotus oli soveltamisalaltaan laaja, ja sisälsi todistustaakan kääntämisen. Suomessa valtioneuvosto

49 HE 80/2000, s. 26.

50 Sahavirta 2006, s. 237.

51 HE 80/2000, s. 13 ja 15; KKO 2006:51.

52 U 38/2002.

ja asiasta lausunnon antanut lakivaliokunta kuitenkin katsoivat juuri uudistettujen konfiskaatiosäännösten nojalla, että puitepäätöksen soveltamisala tulisi rajata koskemaan vakavaa, rajat ylittävää rikollisuutta, eikä käännettyä todistustaakkaa tulisi ottaa sääntelyn lähtökohdaksi.⁵³

Träskman on esittänyt mielenkiintoisen näkemyksen siitä, että käännetyn todistustaakan käyttöä voitaisiin puolustella ns. systeemiargumentilla. Sen mukaan etenkin pohjoismainen hyvinvointivaltio kontrolloi hyvin tarkasti kansalaisten elämää. Kaikki lailliset rahavirrat tulevat yhteiskunnan tietoon erilaisten rekistereiden kautta. Vastaajan hallusta tavattu omaisuus, jolla ei ole tällaista tiedostoihin tallentunutta selitystä, herättää epäilyksiä. Siten vastaajan tulisi itse voida tehdä todennäköiseksi se, että hänellä on omaisuuteen laillinen oikeus.⁵⁴ Voitaisiin jopa väittää, että henkilö, joka on tehnyt vakavan rikoksen, josta voi seurata huomattavaa taloudellista hyötyä ja joka elää leveästi yli laillisten tulojensa, on ottanut tietoisesti riskin. Tällöin voitaisiin olettaa, että osa hänen tuloistaan on peräisin aikaisemmasta selvittämättä jääneestä rikollisuudesta⁵⁵. Onkin totta, että leveää elämää viettävä rikollinen ottaa suuremman riskin kiinnijäämisestä, mutta tämä ei vielä voine olla peruste olettaa, että koko hänen omaisuutensa olisi automaattisesti peräisin aiemmasta rikollisuudesta.

Käännetyn todistustaakan käyttöä vastaan on myös vahvoja perusteita. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimenkin oikeuskäytännössään toteama periaate siitä, että syyttömyysoletukseen tehtävien poikkeusten tulee olla alaltaan rajattuja ja varovaisia, ei olisi välttämättä toteutunut hallituksen esityksen mukaisessa laajennetun hyödyn menettämistä koskevassa säännöksessä. Oletus siitä, että kun henkilö tuomitaan tiettyyn rikokseen, hän on syyllistynyt vastaaviin rikoksiin aikaisemminkin, ei ole varovainen poikkeus. Träskman on lisäksi todennut, että vaikka laajennettu hyötykonfiskaatio on oikeudelliselta luonteeltaan turvaamistoimenpide, se tosiasiallisesti kuitenkin on sakkorangaistusta vastaava seuraamus, jonka suuruus saattaa olla varsin huomattava. Laajennetun hyötykonfiskaation rankaisullisen sisällön vuoksi tulisi noudattaa normaaleja prosessuaalisia menettelytapoja ja todistustaakkasääntöjä.⁵⁶

Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on myös esitetty, että tietyissä rikostyypeissä esiintyvien poikkeuksellisten näyttövaikeuksien vuoksi rikosvastuun toteut-

53 U 38/2002, s. 3–4; LaVL 17/2002 vp.

54 Träskman 1998, s. 362.

55 Träskman 1998, s. 362.

56 Träskman 1998, s. 363.

tamismahdollisuuksia tulisi edistää esitutinnan voimavaroja ja toimivaltuuksia lisäämällä, ei näyttökynnystä alentamalla tai todistustaakkaa kääntämällä. Omaisuuden siirtoihin puuttuminen jo varhaisessa vaiheessa ennen oikeudenkäyntiä on tärkeimpiä edellytyksiä rikoshyödyn jäljityksen onnistumisessa.⁵⁷

3.5. Todistelu koskien rikoshyödyn syntymistä ja määrää

Rikoshyödyn syntymisen ja määrän selvittämisen vaikeus oli suurimpia syitä siihen, miksi käännettyä todistustaakkaa kaivattiin avuksi huume- ja talousrikosten torjunnassa. Voimakkaimmin käännetyyn todistustaakan käyttöönottoa ajoi poliisi, jonka mukaan esimerkiksi huumerikollisten elämäolosuhteista on pääteltävissä, ettei omaisuutta ole voitu hankkia laillisin keinoin.⁵⁸ Lisäksi laittomasti saatuja varoja on vaikea erottaa laillisesti hankitusta omaisuudesta, ja laittomasti saaduilla varoilla on saatettu ostaa sinänsä laillista omaisuutta. Kuvatunlaisissa tilanteissa käännetyyn todistustaakan käyttö laajennettua hyödyn menettämistä sovellettaessa olisi tuonut ongelmaan ratkaisun.

Rikoslain 10:3:n mukaisessa laajennetussa hyötykonfiskaatiossa on siis tavallista rikosasioissa vaadittua näyttöä alempi näyttökynnys, eli ”syytä olettaa” omaisuuden olevan peräisin rikollisesta toiminnasta. Rikollista toimintaa kantajana olevan syyttäjän tulee konkretisoida todistusteemoiksi soveltuvilla seikoilla. Syyttäjän tulee tuoda esiin rikollisen toiminnan osatekijät, joihin todistelu kohdistuu ja joiden ilmenemisestä tehdään päätelmiä rikollisen toiminnan olemassaolosta.⁵⁹ Tämä voidaan tehdä kiinnittämällä huomiota omaisuuden määrään, laatuun ja siihen liittyviin olosuhteisiin. Lähtökohtahan laajennetun hyödyn menettämistä sovellettaessa on, että henkilöllä on hallussaan omaisuutta, joka on epäsuhdassa hänen tuloihinsa ja varallisuuteensa, eikä laillista saantoa ole osoitettavissa. Tuomioistuimissa on käytännössä verrattu vastaajan hallusta löytyneen omaisuuden määrää hänen tulostaustansa ja ansaintamahdollisuuksiinsa sekä arvioitu vastaajan esittämien selitysten uskottavuutta. Omaisuuden laadulla voi myös olla huomattavaa merkitystä arvioinnissa.⁶⁰ Huumerikollisuudessa kyseeseen tuleva epäilyttävä omaisuus voi olla suuri määrä käteistä rahaa pieninä seteleinä tai eri valuuttoina, joita säilytetään epätavallisissa paikoissa. Esimerkkinä voidaan mainita myös arvokas viihde-elektroniikka, kannettavat tietokoneet ja matkapuhelimet, joita ei tavallisesti yhdellä henkilöllä ole yhtä enempää. Selvää sen sijaan on,

57 Sahavirta 2006, s. 240; Holma 1999, s. 314–318.

58 Holma 1999, s. 281.

59 Rautio 2006, s. 171–173.

60 Rautio 2006, s. 173–175.

että mikäli vastaajalla on vain normaalia koti-irtaimistoa, jonkin verran tilirahaa ja tavanomaista käyttöomaisuutta, jotka hän olisi mahdollisesti pysynyt laillisilla varoilla hankkimaan, ei laajennettuun konfiskaatioon ryhdytä.⁶¹

Mikäli kyse on epäilyttävästä omaisuudesta ja vaatimattomasta tulotaustasta, on vastaajan asiana esittää näyttöä omaisuuden alkuperästä. Kyseessä ei tällöin ole käännetty todistustaakka, koska ko. epäilyttävä omaisuus ja vaatimaton tulotausta riittänevät ylittämään tarvittavan syytä olettaa -näyttökynnyksen.⁶² Vastaajalla voidaan katsoa olevan informaatiotaakka sellaisista itselleen edullisista seikoista, jotka eivät ole tuomioistuimen tiedossa. Mikäli vastaaja ei tuo edullisia seikkoja esiin, hän kantaa menettelynsä seuraukset itse. Todistusharkintaan liittyy puolestaan vastaajan selitystaakka syyttäjän häntä vastaan esittämistä seikoista. Mikäli vastaaja laiminlyö tehdä tämän, menettely voidaan ottaa näyttöä arvioitaessa huomioon (OK 17:5).

4. Laajennettu hyödyn menettäminen oikeuskäytännössä

Korkein oikeus on antanut uuden rikoslain 10 luvun voimassaolon aikana neljä huumausainerikoksiin liittyvää, menettämisseuraamuksia koskevaa ratkaisua: kaksi RL 10:2:n mukaisesta hyödyn menettämisestä (KKO 2004:73 ja KKO 2007:1) ja kaksi RL 10:3:n mukaisesta laajennetusta hyödyn menettämisestä (KKO 2006:9 ja KKO 2006:51). Ratkaisuillaan korkeimman oikeuden voidaan katsoa ottaneen melko systemaattisesti kantaa säännösten soveltamisessa heränneisiin tulkintaongelmiin. Erityisesti perusmuotoisen hyödyn menettämisen osalta (RL 10:2) oikeuskäytäntö lienee vakiintunut hyödyn menettämisen määrän osalta, ja hyödyksi katsotaan huumausainerikoksissa huumausaineiden myyntihintojen yhteismäärä, josta ei vähennetä niiden ostohintoja (bruttohyöty). Laajennetun hyödyn menettämisen soveltamiselledellytysten suhteen erimielisyyskiä on kuitenkin vielä paljon.

Tapauksessa KKO 2006:9 laajennettu hyödyn menettäminen tuomittiin tilanteessa, jossa henkilö oli tuomittu törkeästä huumausainerikoksesta. Syytetyn asunnosta oli takavarikoitu eri valuutoissa olleita varoja yhteensä noin 30 000 euron arvosta. Korkein oikeus tuomitsi takavarikoiduista varoista 18 100 euroa menetetyksi rikoksesta saatuna hyötynä ja loppuosan summasta laajennettuna hyötynä RL 10:3:n nojalla. Korkein oikeus ei uskonut syytetyn selityksiä varo-

61 Rautio 2006, s. 173.

62 Rautio 2006, s. 177.

jen saamisen perusteista ottaen huomioon varojen löytymisen ajallinen yhteys huumausainekauppaan, varojen poikkeuksellinen säilytystapa sekä se, ettei syytetyllä ollut esittää mitään selvitystä kyseisen ajankohdan tuloistaan. Tapauksessa oli esitetty riittävä näyttö siitä, että loputkin löydetyistä rahoista olivat peräisin ei-vähäisestä rikollisesta toiminnasta. Ratkaisu siten käytännössä osoittaa, että syytetty joutuu laajennetun hyötykonfiskaation välttääkseen esittämään näyttöä omaisuuden laillisesta alkuperästä, mikäli syyttäjä tekee sen epäilyttäväksi.⁶³ Ratkaisun voidaan katsoa olevan lain tarkoituksen mukainen, ja sovelletustilanteen hyvin tyyppillinen laajennetun hyötykonfiskaation käytölle.

Tapauksessa KKO 2006:51 laajennetun hyödyn menettämistä ei sen sijaan tuomittu. Tapauksessa henkilön syyksi oli luettu törkeä huumausainerikos, josta korkeimman oikeuden mukaan tyyppillisesti voi aiheutua huomattavaa taloudellista hyötyä. Syytetyllä oli ollut hallussaan 98,3 grammaa erittäin vahvaa amfetamiinia valmiiksi pakkauseriin jaoteltuna, mistä määrästä olisi saatu laimennettuna useita satoja käyttöannoksia ja tuloa useita tuhansia euroja. Henkilön kotoa oli lisäksi löydetty käteistä rahaa 4050 euroa. KKO ei uskonut syytetyn väitettä rahojen alkuperästä ja käyttötarkoituksesta vaan katsoi, että on epätavallista säilyttää niin suurta rahamäärää käteisenä kotona. KKO siten oletti rahojen olevan peräisin rikollisesta toiminnasta. KKO lausui kuitenkin lain esitöihin viitaten, että laajennettua hyötykonfiskaatiota tulee soveltaa pidättyväisesti. Syytetyn aikaisemman huumausaineiden levitystoiminnan laajuutta oli selvitetty niukasti, ja syytetty itse oli kertonut vain tarjonneensa huumausaineita tuttavilleen oman käyttönsä yhteydessä. Koska syytetyn ei ollut osoitettu kuuluneen rikollisjärjestykseen eikä hänen toimintansa suunnitelmallisuudesta ollut muutoinkaan esitetty selvitystä, KKO päätyi tulokseen, että toiminnan laatuun nähden häneltä takavarikoituja varoja ei ollut syytä tuomita menetetyksi.

Vaikka korkein oikeus on pohtinut laajennetun hyödyn soveltamisedellytyksiä kyseisessä tapauksessa melko kattavasti, on ratkaisu merkittävä. KKO:n enemmistö toteaa suoraan perustelujen kohdassa 12, että takavarikoidut varat *ovat peräisin huumausaineiden levittämisestä*. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että KKO tarkoituksella antoi syytetyn pitää rikollisella toiminnallaan saamansa hyödyn.⁶⁴ Kuvatonlainen tilanne ei toteuttane millään tavoin lain tarkoitusta. Sen sijaan korkein oikeus nojasi perusteluissaan hallituksen esityksen perustelulausumaan, jonka mukaan laajennettua hyödyn menettämistä sovellettaisiin vain tapauksis-

63 Viljanen 2006 I, s. 73.

64 Ks. myös Viljanen 2006 II, s. 367.

sa, joissa rikoksia tehdään taloudellista hyötyä tavoitellen, suunnitelmallisesti ja mahdollisesti organisoidusti, enemmän tai vähemmän kiinteän rikollisjärjestön puitteissa.⁶⁵ Tuomioistuimelle harkinnanvaraa jättävälle lausumalle on siten annettu kaiken yli käyvää merkitystä. Hyväksyttävämmältä vaikuttaisi vähemmistöön jääneen kahden oikeusneuvoksen kanta sekä esittelijän mietintö, jonka mukaan varat olisi tuomittu RL 10:3:n nojalla menetetyiksi. Syytetyn hallussa ollut huumausaine oli poikkeuksellisen vahvaa, mitä ei normaalisti esiinny katukaupassa. Syytetty ei siten ollut tyyppillinen huumausaineen jakeluketjun alimman tason toimija. Mietinnössä todetaan, että syytetyn toimintaa voidaan häneltä tavatun huumausaineen laadun, määrän ja pakkaustavan perusteella pitää suunnitelmallisena vaarallisen huumausaineen levitystoimintana. Toimintaa ei siten voitu pitää vähäisenä, vaan laajennettu hyöty olisi tullut tuomita menetetyksi.

Mielenkiintoista on edelleen se, että yksi oikeusneuvos katsoi riittävän näytön kynnyksen jääneen ylittymättä sen suhteen, olivatko rahat peräisin rikollisesta toiminnasta, jota ei ole pidettävä vähäisenä. Oikeusneuvos otti huomioon sen, ettei syytettyä ollut ennen rekisteröity rikoksista. Oikeusneuvos ei myöskään pitänyt poissuljettuina syytetyn väitteitä siitä, että hän olisi saanut huumausaineen osin vastikkeetta ja osin lainaan tuntemattomaksi jääneeltä henkilöltä, johon hänellä oli rakkaussuhde.

5. Johtopäätöksiä

Yllä esitellyt laajennetun hyötykonfiskaation käytön edellytykset jättävät monia vaikeita kysymyksiä tuomioistuimen harkinnan varaan. Jokaisessa tilanteessa on erikseen pohdittava, täytyvätkö huomattavan taloudellisen hyödyn vaatimukset, onko syytetty mahdollisesti ollut aikaisemmin mukana rikollisessa toiminnassa ja onko tämä toiminta ollut vähäistä vai ei. Näiden seikkojen, joiden täsmällistä sisältöä ei ole laissa määritelty, lisäksi tuomioistuin joutuu harkitsemaan todistustaakan jakoon liittyviä kysymyksiä ja sitä, onko syyttäjä onnistunut näyttämään syytä olettaa -tasoisesti laajennetun hyötykonfiskaation käytön edellytykset.

Tuomioistuimilla näyttäisi olevan erityinen perusteluvollisuus silloin, kun se tuomitsee syytetyn laajennettuun hyödyn menettämiseen.⁶⁶ Seuraamus on harkinnanvarainen, ja hallituksen esityksen mukaan sitä on aina sovellettava varoen ja tarkkaan harkiten. Tämä lausuma on saanut paljon uutta painoarvoa korkeim-

65 HE 80/2000, s. 13.

66 Nuutila 2003, s. 278.

man oikeuden viimeisimmän ratkaisun 2006:51 myötä. Samoin ratkaisu on nostanut merkittävään asemaan kolme harkintaperustetta: kuuluminen rikollisjärjestöön, rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus ja toiminnan laajamittaisuus.⁶⁷ Näistä perusteista etenkin rikollisjärjestöön kuulumisen merkitystä lienee korostettu liikaa, koska laajennetun hyötykonfiskaation käyttöedellytykset täyttävää toimintaa voidaan hyvin harjoittaa varsinaisen rikollisjärjestön ulkopuolellakin. Lisäksi mainittu peruste voisi sulkea säännöksen soveltamisalasta tietyt talousrikokset, veropetokset ja velallisen rikokset, joita ei tyypillisesti tehdä rikollisjärjestön jäsenenä.⁶⁸

Merkittävin tekijä laajennetun hyödyn menettämistä koskevan säännöksen käytön suhteen ei ole lain valmisteluvaiheessa eniten keskustelua herättänyt kysymys todistustaakan jaosta ja näyttökynnyksen ylittymisestä, vaan korkeimman oikeuden osoittama pidättyvä suhtautuminen seuraamuksen tuomitsemisessa. On mielenkiintoista nähdä, kuinka usein säännöstä lopulta tullaan alemmissa oikeusasteissa soveltamaan, kun korkein oikeus on erityisesti todennut ratkaisunsa perusteluissa, että säännöstä tulee käyttää harkinnanvaraisesti eikä aina, kun sen soveltuminen näyttää mahdolliselta. Oikeusturvan kannalta onkin perusteltua suhtautua laajennettuun hyötykonfiskaatioon vakavasti, mutta vaarana on, että liian varovaisuuden myötä menetetään ne edut, joiden takia laajennettu hyötykonfiskaatio saatettiin voimaan. Laajennettua hyödyn menettämistä koskeva lainvalmisteluaineisto ja nyttemmin myös korkeimman oikeuden oikeuskäytäntö osoittavat, miten varovaisesti seuraamuksen tuomitsemiseen suhtaudutaan. Synnä tähän on selvästi se, että ei ole uskallettu tai osattu tarkasti määritellä seuraamuksen tuomitsemisen mahdollistavia olosuhteita.

Vaikka rangaistavuuden alaraja on huumausainerikoksia koskevassa oikeuskäytännössä muutoin määritelty hyvin alhaiseksi, ei laajennettua hyödyn menettämistä koskevan seuraamuksen käyttö ole ainakaan vielä seurannut samaa logiikkaa. Vaikka edellytykset muodollisesti täytyisivätkin, tulevat alemmat oikeusasteet todennäköisesti soveltamaan säännöstä varovaisesti korkeimman oikeuden antaman mallin mukaisesti.

Tässä yhteydessä on vielä huomautettava, että hallituksen esityksen harkinnanvaraisuutta korostava perustelulausuma on ajalta, jolloin vielä otaksuttiin, että laajennetun hyödyn menettämistä koskevaa säännöstä koskee käännetty todistus-

---

67 Rautio 2006, s. 318.

68 Viljanen 2006 II, s. 367; HE 80/2000, s. 13.

taakka. Siten syytetyn oikeuksien turvaamiseksi oli syytä korostaa, että kyseessä on harkinnanvarainen seuraamus, jonka myötä voitaisiin aina tapauskohtaisesti arvioida, oliko kyseessä riittävän vakava rikollisuus säännöksen soveltamiseksi. Eduskunnan tekemien muutosten myötä säännöksen soveltamisedellytykset vaikeutuivat huomattavasti käännetyn todistustaakan hylkäämisen myötä. Voimassaolevan oikeuden mukaan syyttäjän tulee aina voida osoittaa syytä olettaa -tasoisella näytöllä, että omaisuus on peräisin ei-vähäisestä rikollisesta toiminnasta. Siten laajennetun hyötykonfiskaation tuomitsemisen muodollisten edellytysten täyttyessä ei enää tarvitsisi erikseen harkita säännöksen soveltamista, koska joka tapauksessa soveltamisalan piiriin valikoituvat vain vakavat rikokset.

Lähteet / Bibliography and Legislation

Virallislähteet

Eduskunnan täysistuntopöytäkirja Eduskunnan PTK 95/2001 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. HE 80/2000 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. LaVM 14/2001 vp.

Lakivaliokunnan lausunto koskien valtioneuvoston kirjelmää ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi (rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekovälineiden menetetyksi tuomitseminen). LaVL 17/2002 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. PeVL 33/2000 vp.

Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi (rikoksen tuottaman hyödyn ja rikoksella saadun omaisuuden sekä rikoksentekovälineiden menetetyksi tuomitseminen). U 38/2002 vp.

Kirjallisuus

Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Helsinki 2006.

Holma, Pauliina: Käännetty todistustaakka rikoshyödyn poisottamisen tehosteena. Teoksessa Anne Alvesalo - Raimo Lahti (toim.): Kirjoituksia talousrikollisuudesta II. Helsinki 1999.

Nuutila, Ari-Matti: Menettämisseuraamuksia (RL 10 luku) koskevia vanhoja ja uusia ongelmia. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII. Pekka Koskiselle 1.1.2003 omistettu. Vammala 2003.

Rautio, Jaakko: Hyötykonfiskaatiokanne. Vantaa 2006.

Sahavirta, Ritva: Käännetty todistustaakka rikosprosessioikeudessa. Teoksessa Juha Lappalainen – Timo Ojala (toim.): Kirjoituksia todistusoikeudesta. Helsinki 2006.

Träskman, Per Ole: Omvänt eller bakvänt? Nordisk tidskrift for kriminalvidenskab. Nr 3-4. 10/1998.

Viljanen, Pekka: KKO 2006:51. Laajennettu hyödyn menettämisseuraamus. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2006. Jyväskylä 2006. (Viljanen 2006 II)

Viljanen, Pekka: KKO 2006:9. Menetetäänkö rikoshyöty ja laajennettu rikoshyöty sellaisenaan vai arvomääräisenä? Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I 2006. Jyväskylä 2006. (Viljanen 2006 I)

Viljanen, Pekka: Rikoslain uuden 10 luvun mukaisesta hyödyn menettämisestä ja laajennetusta hyödyn menettämisestä. Defensor Legis N:o 1/2002